

М. А. Жовтобрюх

Визначний дослідник української мови

(До 80-річчя з дня народження О. Н. Синявського)

Серед тих, хто все своє свідоме життя присвятив науковому вивченню української мови, почесне місце належить Олексі Наумовичу Синявському. Народився він 5 жовтня 1887 р. в с. Андріївці Бердянського району на Запоріжжі. Лінгвістичну освіту здобув у Харківському університеті. З 1920 по 1928 р. працював на посаді професора української мови в Харківському інституті народної освіти.

У 1928 р. О. Н. Синявський переїжджає до Києва, де працює керівником діалектологічної комісії Академії наук УРСР, а з 1930 р. — завідувачем відділу діалектології Інституту мовознавства. В 1932—1937 рр. він був також професором української мови в київському університеті і педагогічному інституті. Помер О. Н. Синявський 24 жовтня 1937 р.

Наукова діяльність Синявського в галузі українського мовознавства надзвичайно широка, плідна і багатогранна. Насамперед він залишив великої наукової ваги дослідження граматичної і фонетичної структури сучасної української літературної мови. Ще в 1918 р. О. Н. Синявський публікує окремою книжкою невелику працю під назвою «Короткий нарис української мови», основу якої становлять лекції, прочитані на вчительських курсах у Харкові. Через чотири роки виходить його «Порадник української мови», а в 1923 р. — написаний російською мовою посібник «Украинский язык», призначений для практичного вивчення української мови на робітфаках, у технікумах, на курсах для дорослих і для самоосвіти.

Відомий мовознавець і письменник М. Г. Йогансен у рецензії на книгу «Украинский язык» підкреслював, що “повнотою своєю, досконалістю формулювань — це один із щонайкращих підручників української мови взагалі”. Про наукову й методичну цінність цього підручника свідчить той факт, що за неповних чотири роки він перевидавався п’ять разів.

Уже в перших працях О. Н. Синявський виявив себе як талановитий, вдумливий і теоретично освічений вчений, що глибоко знав українську мову й правильно розумів закономірності її розвитку та суспільні функції в житті українського радянського народу.

Після Великої Жовтневої соціалістичної революції, коли українська мова стала мовою державних установ, широко розгалуженої преси, багатой художньої літератури, школи, громадсько-політичних орга¹⁸ | ¹⁹нізацій, публіцистики, науки, ділових документів, перед ученими гостро постало питання правописної, лексичної і граматичної нормалізації української літературної мови.

Навколо літературного нормування української мови в 20-х роках розгорнулася активна боротьба. Одні мовознавці бажали спрямувати її розвиток в обмежене річище примітивної дореволюційної селянської говірки й усували з ужитку поширену інтернаціональну термінологію та складні синтаксичні конструкції, замінюючи їх просторічними словами побутового вжитку й фразеологічними зворотами з фольклору. Інші, навпаки, надуживали запозиченою лексикою, штучно ускладненими реченнями та невластивими українській мові новотворами. Були й такі, що хотіли нав'язати українській загальнонаціональній літературній мові ті норми, що склалися на певному діалектному ґрунті й мали локальне, обласне значення.

О. Н. Синявський у такій складній ситуації обрав саме той шлях у нормуванні української літературної мови, який відповідав закономірностям її розвитку в радянських умовах. Він рішуче виступив проти орієнтації літературних норм української мови на будь-які місцеві особливості. Уже у вступних зауваженнях до «Порадника» вчений писав, що «єдність усякого народу виявляється насамперед у єдності його літературної мови, цієї найхарактернішої ознаки нації»¹. Йому зовсім було чуже замилювання і мовним примітивізмом, і штучним лексичним новаторством. Він підкреслював, що розвиток нової української книжної мови завжди йшов під знаком г л и б о к о ї н а р о д н о с т і, але разом з цим не можна лишати поза увагою й те, що мови не розвиваються ізольовано, що взаємний вплив мов — явище безсумнівне. Отже, в кожній мові діють дві тенденції: одна полягає в розвитку індивідуальних властивостей мови, у розвитку її власних особливостей, її оригінальних рис, а друга — в поширенні інтернаціональних елементів, наприклад слів латинського і грецького

походження в усіх європейських мовах. І в цьому, вважав О. Н. Синявський, немає ніякої суперечності.

Таким чином, говорячи про норми української літературної мови, не можна без шкоди для неї нехтувати її фонетичною, граматичною й лексичною специфікою, всіма тими виражальними засобами, які їй властиві, але водночас не можна визнати за відповідне законам її розвитку й беззастережне усунення з неї інтернаціональної лексики й заміну такої лексики власними архаїзмами, обласними словами та штучними витворами, як це, бажаючи надати українській літературній мові найбільшої оригінальності, робили деякі автори тогочасних словників та інших мовознавчих праць.

Свої методологічні позиції О. Н. Синявський докладніше обгрунтував у капітальній праці «Норми української літературної мови» (1931 р.). Відзначивши шкідливість навали всяких мовних запозичень, що свого часу без найменшої користі захаращували українську мову “зайвиною, непотребом”, він звертає увагу й на другий ухил, своєю основою не менш шкідливий, ніж перший. Це тенденція “українізувати” українську мову», тенденція, яка виявлялася тоді в намаганні “прищепити українській мові все таке, що не властиве російській чи польській мові, обминати все спільне з ними, і тим, з одного боку, подекуди калічити мову, а з другого — зводити її на ступінь селянського примітиву” ².

Рішуче виступав О. Н. Синявський проти тих “теоретиків”, “сво¹⁹ | ²⁰гочасних мовознавців-народників”, які альфу й омегу української мови вбачали в етнографічних матеріалах, а в мові Марка Вовчка — “вершину стилістичних досягнень і можливостей”, які “ідеал української літературної мови бачать у далекому минулому, в тих часах, коли непорочна українська мова обслуговувала непорочні інтереси селянської садиби” ³. Але мова живе, розвивається, збагачується. Особливо розширились її суспільні функції в радянський час, удосконалилась структурно-функціональна система. Спинити природний шлях у розвитку мови ніхто не в силі.

Автор «Норм» підкреслює, що він не тільки не поділяє тенденції штучно нав'язувати українській літературній мові різні “своєрідності”, утримувати її “в берегах селянської, та ще й колишньої селянської”, а й рішуче засуджує таку тенденцію як шкідливу для розвитку української мови. Він виходить з визнання того, тепер для нас незаперечного, положення, що “мову творять маси і тільки маси,

отже, й маси живі, а не тільки колишні”, найкраще ж її виявляють і оформлюють письменники, особливо найталановитіші. Правильно визначити мовні норми й тенденції їх розвитку можна лише на основі вивчення мови в цілому, нічого їй не нав'язуючи й не фетишизуючи, — ні народної мови, ні мови якогось письменника.

Згадані праці О. Н. Синявського відіграли велику роль у формуванні орфоепічних норм української мови. Орфоепія, зазначав О. Н. Синявський, має велике суспільне значення. “Чиста, правильна вимова — це не вигадка чиясь і не забаганка, це типова вимова більшості, це характерна вимова народу”⁴. На основі власних досліджень, зокрема й експериментальних, та широких наукових узагальнень усього того, що вже було досягнуто у вивченні української літературної мови, він у своїх працях обстоював і пропагував тоді науково найбільш обгрунтовані правила української літературної вимови. Переважна більшість цих правил закріпилась у сучасній українській орфоепії.

Спеціальний розділ у «Нормах» присвячений наголосові української літературної мови. У ньому розглядаються загальні питання української акцентології і закономірності наголошування певних груп іменників, прикметників, дієслів і прислівників.

1929 р. О. Н. Синявський опублікував велику розвідку «Спроба звукової характеристики літературної української мови» («Наукові записки Харківської науково-дослідної кафедри мовознавства», т. II, 1929), яка й досі не втратила свого наукового значення.

У багатьох працях з української фонетики, що виходили тоді (О. Брока, С. Смаль-Стоцького і Ф. Гартнера та ін.), була відбита, головним чином, західноукраїнська вимова. Автор «Спроби» поставив перед собою завдання дати ширшу характеристику українських звуків. Свої висновки він зробив на основі експериментального вивчення типової східноукраїнської вимови, до якої належить і його власна, спостереження над фонетикою літературних творів видатних українських письменників, етнографічних і лінгвістичних записів та сучасної преси на території Радянської України і Західної України. В основу дослідження покладено фонематичний принцип, хоч і з специфічним його тлумаченням.

Грунтуючись не на функціональній ролі, а на фізичній характеристиці звукових типів української мови, О. Н. Синявський визначав у сучасній українській літературній мові 12 голосних і 90 приголосних фонем. Серед голосних 6 фонем було наголошених й 6 ненаголошених. Серед приголосних розрізнялися звичайні й довгі, тверді й пом'якшені, дзвінки й глухі фонemi. ²⁰ | ²¹

Сучасна фонологія, розглядаючи фонему як функціональний тип, що реально може мати різні звукові вияви, вважає, що в українській літературній мові всього 38 фонем, з них 6 голосних і 32 приголосних. Але цим аж ніяк не знижується наукове значення проведених О. Н. Синявським спостережень над конкретними звуками і їх всебічної характеристики. Досить докладно описавши систему українського вокалізму і консонантизму, вчений теоретично обґрунтував ті орфоепічні норми, які виклав у своїх підручниках і посібниках з української мови, а також далеко повніше, ніж це було зроблено до нього, схарактеризував артикуляцію окремих звуків та їх груп.

У розвідці «Спроба звукової характеристики літературної української мови» вперше в українській фонетиці застосовано статистичний метод дослідження звуків, їх поширення, частотності та співвідношення голосних і приголосних в окремих стилях сучасної української мови.

Історичній фонетиці української мови присвячена стаття О. Н. Синявського «Фонетична контроверза», опублікована в «Записках історико-філологічного відділу» республіканської Академії наук (кн. XIII–XIV, 1923). У ній докладно розглядаються процеси ствердіння приголосних перед голосними переднього ряду в українській мові. Залучивши великий діалектний матеріал і дані пам'яток староукраїнського письма, автор заперечує гіпотезу акад. О. О. Шахматова про нову депалаталізацію передньоязикових приголосних перед **е** та **и** з **і** в українській мові, вважаючи їх напівм'яку вимову в такій позиції за спадщину від праслов'янського періоду.

Це ж питання порушується, поряд з іншими (заперечення пізнішого походження афrikати **дж** із **дж**, ніж приголосного **ж**, діалектні розрізнення зміни спільнослов'янського **е** в **ө** і далі в **о** у давньоруській мові тощо), і в докладній рецензії автора на «Нариси

з історії української мови» акад. О. О. Шахматова та акад. А. Ю. Кримського (журн. «Червоний шлях», 1924, № 1-2).

У працях О. Н. Синявського докладно описана граматична система української мови такою, якою вона представлена в сучасній літературній практиці. Питання словотвору в «Нормах української літературної мови» подані не разом із словозміною, а окремим розділом, що дозволило авторові повніше виявити специфіку явищ суто граматичних, морфологічних, з одного боку, і лексико-граматичних та лексичних – з другого. У цій праці, а особливо в статті «На синтаксичні теми» (зб. «Культура українського слова», 1931), учений аргументовано виступає проти тенденції окремих тодішніх мовознавців архаїзувати український синтаксис, наприклад, проти заперечення в українській літературній мові конструкцій з орудним дійової особи при перехідних дієприкметниках (*зроблений мною*).

Були в той час і спроби нав'язати українській мові синтаксичні звороти з родовим відмінком на означення дійової особи та прийменником *від* при цих дієприкметниках (*зроблений від мене*). Посилаючись на свідчення давньоукраїнських писемних пам'яток, твори ділової й художньої літератури, починаючи від Котляревського, О. Н. Синявський довів, що українська літературна мова “знала конструкцію з орудним при перехідних дієприкметниках з найдавніших до найновіших часів, в усіх стадіях своєї історії, як ніколи не переривану традицію”⁵. Нав'язування в усіх випадках конструкцій з “від + родовий відмінок” при названих дієприкметниках часто веде до “спотворення мислі і мови на догоду” штучній тенденції⁶, до перекручення висловлюваної думки, надавання “їй діаметрально протилежного значення”⁷ ²¹|²² (наприклад, *конфіскованих від влади* замість *конфіскованих владою*). Дослідник правильно підкреслює, що в українській мові при перехідних дієприкметниках іменники в родовому відмінку з прийменником *від* вживаються не на означення дійової особи, а на вираження вихідного моменту (*принесений від брата*).

Без перебільшення можна сказати, що всі згадані праці О. Н. Синявського, маючи самі по собі велике теоретичне значення, відіграли в той час помітну роль у становленні та популяризації літературних норм української мови. Завданню популяризації правописних, орфоепічних, фонетичних та граматичних норм української мови серед широких кіл населення служили і його

шкільні підручники «Вчімось писати» (1918 і 1923) та «Українська мова для шкіл соціального виховання» (1924–1928), а також «Коротенька практична граматики української мови для дорослих» (1918) і посібник «Найголовніші правила української мови» (I вид. — 1929, IV вид. — 1931).

Активну участь брав О. Н. Синявський у створенні українського правопису. Йому ж належить і наукова розвідка про правописні справи в нашій республіці в 20-х роках під назвою «Коротка історія «Українського правопису» (зб. «Культура українського слова», 1931).

Залишив учений і кілька цінних досліджень з історії української літературної мови. Ще в 1924 р. він опублікував статтю «Мова творів Гр. Сковороди». Мова творів видатного українського філософа зацікавила дослідника тому, що вона становить яскраве і своєрідне явище в історії нашої літературної мови XVIII ст., а також і тому, що погляди на неї, які досі висловлювали вчені, на його думку, “не відповідають дійсності, не визначають справжнього характеру й ества справжньої мови творів Сковороди”⁸. Щоб правильно визначити й оцінити мову будь-якого письменника, треба, слушно зазначав він, не відривати її від ґрунту, на якому вона зросла, від оточення, в якому вона розвивалася, від епохи, в яку жив письменник.

Розглядаючи мову українських письменників XVII—XVIII ст., О. Н. Синявський підкреслює, що вона була досить неоднорідна щодо ступеня наближення її до мови народної; у творах одних письменників народномовних елементів було більше, в інших — менше, однак “ні в кого немає послідовно проведеної тенденції писати простою мовою”⁹. Навіть в інтермедіях, сатиричних і жартівливих віршах, піснях, у яких уже сильно відчувається стихія народної мови, є сліди книжного, церковнослов’янського впливу, і такий стан в українській літературній мові був аж до виходу в світ «Енеїди» І. Котляревського. Отже, у XVIII ст. продовжувалась традиція старої словеноукраїнської літературної мови, в якій лише “пробивався несміливий струмок народної мови”¹⁰. Сковорода, як це підтверджує дослідник фактами з фонетики і морфології його творів, взятими з автографів, продовжував і в другій половині XVIII ст. традиції типової книжної словеноукраїнської літературної мови. Але порівняно з іншими письменниками того часу в нього були й деякі особливості, а саме: він послідовніше додержувався історично-етимологічного правопису, в його мові помітна сильна домішка російських елементів, а також різноманітних іншомовних запозичень,

оформлених за законами української фонетики, та власних новотворів.²²²³

Мові І. П. Котляревського присвячена наукова розвідка «З верховин нової літературної української мови», опублікована в 1929 р. («Збірник іст.-філол. відділу УАН», №76-б, т. 2). Автор досліджує народні джерела мови поета, відбиття в ній різних структурних фонетичних і морфологічних елементів південно-східних говорів, її відношення до сучасної літературної мови.

Але найбільше цікавила вченого мова творів геніального Шевченка. О. Н. Синявський висував перед дослідниками як одне з чергових завдань українського мовознавства вивчення всіх складових елементів мови поезій та епістолярної спадщини Т. Г. Шевченка, визначення їх народності, діалектної основи й динаміки в творчості поета. У розв'язанні цієї проблеми йому належить досить помітна роль.

У великій статті «Дещо про Шевченкову мову» (1925 р.) на основі докладного вивчення правопису автографів він аналізує вимову Шевченка й приходять до ряду цікавих висновків, які не втратили свого наукового значення й до нашого часу.

Праця «Елементи Шевченкової мови, їх походження і значення» (1931) присвячена, головним чином, дослідженню фонетики, морфології й синтаксису поетичних творів і епістолярної спадщини поета. Автор констатує, що в мові Шевченка, з погляду нашої сучасної літературної мови, майже немає провінціалізмів, територіальних діалектизмів; фонетика поета — «це фонетика сьогочасної української літературної мови за винятком хіба лише декількох дрібниць»¹¹. За своїми фонетичними особливостями мова Шевченка ближча до східноукраїнських говорів, ніж до говорів південно-західного наріччя. Якщо в попередній статті О. Н. Синявський не наважувався точно визначити артикуляцію л перед приголосним, відзначивши тільки, що цей звук не є м'яким, то тут він з більшою категоричністю стверджує, що л у такій позиції (*білше, божевілна, неволник*) був приголосним напівпалатальним, або «середнім»¹².

Тут повніше аргументуються фонетичні висновки попередньої статті й викладаються деякі нові спостереження дослідника.

Східноукраїнський характер Шевченкової мови засвідчує й морфологія. Цікаві спостереження автора й над синтаксичною будовою мови творів Шевченка. Він, наприклад, констатує, що присудкове слово при зв'язці *бути* вживається як у формі називного, так і в формі орудного відмінка (*Я була дитина; я була колись молодю*), хоч конструкції з орудним переважають; що для вираження приналежності частіше виступає присвійний прикметник (*Гонтини діти*), ніж іменник у родовому відмінку (*діти Гонти*) та ін.

Докладно, головним чином на лексичному матеріалі, розглядаються також староукраїнські й старослов'янські елементи та їх роль у мові Шевченка.

Дослідження О. Н. Синявського «Елементи Шевченкової мови, їх походження і значення» – серйозний крок у науковому вивченні мови поета; його автор уміло й талановито прокладав шлях майбутнім вченим, що працювали над цією проблемою пізніше.

О. Н. Синявський брав участь у підготовці наукового видання творчої спадщини Т. Г. Шевченка. Він опублікував дві статті – «Принципи редагування мови й правопису Шевченка та конкретні зразки» (Зб. «Культура українського слова», 1931) і «Правописне оформлення творів Шевченка» («Бюлетень комітету для видання творів Шевченка при II відділі АН», № 1, 1933), у яких, виявивши себе досвідченим ²³ | ²⁴ текстологом, виклав теоретичні основи мовного редагування академічного видання поезії Т. Шевченка.

Багато сил і енергії віддав учений дослідженню діалектів української мови. Ще в 1924 р. він видав «Діалектологічний поради́к», що містив докладні практично-методичні вказівки й програму для збирання матеріалів на території лівобережних монографічних говорів української мови. Програма обіймала питання наголосу, фонетики, морфології й синтаксису. Трохи пізніше на допомогу записувачам діалектних особливостей української мови Синявський публікує спеціальну «Діалектологічну анкету» (1927). Цінні поради збирачам діалектних матеріалів містять його статті, надруковані під заголовком «Збирайте діалектологічний матеріал» у газетах «Народний учитель» (1926, Додаток № 42) та «Культура і побут» (1926, № 43).

Розробляв О. Н. Синявський і теоретичні питання української діалектології. У великій статті «З української діалектології» (1929 р.)

розглядається проблема застосування фонематичного принципу в діалектологічних дослідженнях, що на той час було неабияким науковим досягненням.

Суб'єктивно-індивідуалістичному напрямові в діалектології О. Н. Синявський протиставляє напрям об'єктивно-соціологічний. Об'єктивне визначення звукових одиниць має ґрунтуватись не на суб'єктивному сприйманні їх, а на експериментальних дослідженнях з допомогою спеціальних приладів. Звичайно, це не заперечує власних акустичних спостережень дослідника, але такі спостереження мають поєднуватись з вивченням звуків інструментальним способом. У статті, крім того, підкреслюється, що мова, як явище соціальне, формується, живе й розвивається в соціальному середовищі, а отже, і критерії її вивчення треба шукати саме в цьому середовищі й ніде інше; таким об'єктивним критерієм у фонетиці "є фонема, що в діалектології повинна бути, також як і в інших галузях науки про мову, вихідним моментом, чимось подібним своїм значенням до елементів матерії у фізиці, аксіом у геометрії, клітин у біології"¹³. На думку автора статті, працями І. О. Бодуена де Куртене і Л. В. Щерби доведено, що фонематичний принцип дослідження звуків живої мови і розподілення їх на фонемі й відтінки є єдино правильним у діалектології; цей принцип "не випадковий винахід, а натуральний висновок, органічне досягнення дотеперішнього розвитку діалектології взагалі".

Фонематичний принцип дає змогу дослідникові не тільки розмежувати фонемі та звукові відтінки їх реалізації, а й визначити звуки на основі внутрішньомовних критеріїв, орієнтує його "не на індивідуальні звукові нюанси, взагалі маловажні для мовознавства, а на соціальні, типові звукові явища, зокрема не стільки на надзвичайні й випадкові явища, як саме на характерні, постійні, отже й на чисту виразну вимову, а не що інше"¹⁴.

Надзвичайно цінна розвідка О. Н. Синявського «З української діалектології», у якій глибоко проаналізовано історію розвитку науки про українські говори, розглянуто найважливіші діалектологічні праці російських учених, а також викладено теоретичні основи дальшого розвитку діалектологічної науки, свого часу відіграла велику роль у піднесенні наукового рівня нових досліджень фонетичної системи українських говорів.

О. Н. Синявському належить і конкретне дослідження одного із говорів північного наріччя української мови, дослідження, у фонетичній частині якого практично реалізовані теоретичні принципи, викла²⁴ | ²⁵ дені й обгрунтовані в статті «З української діалектології». Наслідки дослідження висвітлені в «Замітці про мову с. Любеча на Чернігівщині» (журн. «Мовознавство», 1934, № 1).

Не байдужим був О. Н. Синявський і до розвитку української лексикографії, навколо якої в 20-х — 30-х роках точилися запальні дискусії. У 1925 р. він вмістив у журналі «Нова книга» (№ 1) докладну критичну рецензію на «Російсько-український словник», т. 1, виданий за редакцією акад. А. Ю. Кримського Комісією для складання словника української живої мови республіканської Академії наук, а в 1931 р. надрукував рецензію на том III цього ж словника. Основною і найважливішою вимогою до кожної лексикографічної праці О. Н. Синявський правильно вважав насамперед те, щоб ця праця була в усіх своїх частинах і в цілому конструктивним чинником у будівництві радянської культури, а коли йдеться конкретно про українські словники, то конструктивним чинником у розвитку української літературної мови на сучасному етапі. Від російсько-українського словника, таким чином, вимагається, щоб він подавав добрий переклад певних російських слів і словосполучень, уникаючи такого, що може вносити дезорганізацію в мову¹⁵.

Виходячи з цього, вчений справедливо вимагав усунення з перекладного словника сучасної української літературної мови будь-яких жаргонізмів та неологізмів, що порушують закони українського словотвору, — таких, як *житлогурт*, *гуртожит*, *житлогурток* і подібних при поширеному в живому мовленні *гуртожиток*; він виступав проти конструкцій з інфінітива та сполучника *щоб* для передавання одного, цілком визначеного поняття, наприклад, *оповістка, щоб ставати на суд* до російського слова *повестка* чи *заходи, щоб вплинути* до російського іменника *мера* і т. д.¹⁶. Доречні й науково обгрунтовані його зауваження, спрямовані проти хаотичності у вживанні наголосу і багато інших. Їх позитивний вплив на лексикографічну роботу в нашій республіці безсумнівний.

Цікавила О. Н. Синявського й історія вітчизняної лінгвістичної науки. Ще в 1922 р. він склав вичерпний опис рукописів О. О. Потебні (опубліковано в «Бюлетені редакційного комітету для видання творів О. О. Потебні», №1, що вийшов у Харкові). У 1928 р. Синявський надрукував наукову розвідку, присвячену діяльності видатного

вітчизняного лінгвіста. Автор розвідки розглядає значення праць О. О. Потебні з синтаксису, фонетики, етимології й діалектології української мови, а також з історії літературного її розвитку. Потебню справедливо треба вважати, зазначає він, основоположником і описової, і історичної української діалектології.

Отже, як бачимо, визначний радянський вчений-лінгвіст О. Н. Синявський полишив багату наукову спадщину, яка вимагає всебічного вивчення й критичного освоєння. Його ім'я заслуговує на глибоку пошану, він належить до тих учених, що своєю невтомною працею творили радянську науку, розвивали соціалістичну культуру, віддаючи всі свої сили й знання народів.

[Примітки до с. 19:](#)

¹ О. Синявський, Порадник української мови, вид-во «Космос», 1922, стор. V.

² О. Синявський, Норми української літературної мови, Х.—К., 1931, стор. 5.

[Примітки до с. 20:](#)

³ О. Синявський, Норми української літературної мови, Х.—К., 1931, стор. 6.

⁴ Там же, стор. 172.

[Примітка до с. 21:](#)

⁵ О. Синявський, На синтаксичні теми, «Культура українського слова», зб. 1, 1931, стор. 88.

[Примітки до с. 22:](#)

⁶ О. Синявський, На синтаксичні теми, «Культура українського слова», зб. 1, 1931, стор. 87.

⁷ Там же, стор. 89.

⁸ О. Синявський, Мова творів Гр. Сковороди, журн. «Червоний шлях», 1924, №4-5, стор. 248.

⁹ Там же, стор. 249.

¹⁰ Там же, стор. 250.

Примітки до с. 23:

¹¹ О. Синявський, Елементи Шевченкової мови, їх походження і значення, Зб. «Культура українського слова», 1931, стор. 11.

¹² Там же, стор. 14-15.

Примітки до с. 24:

¹³ О. Синявський, З української діалектології, «Український діалектологічний збірник», кн. II, 1929, стор. 245.

¹⁴ Там же, стор. 255.

Примітки до с. 25:

¹⁵ Див.: О. Синявський, Російсько-український словник ВУАН, «На мовознавчому фронті», 1931, №1, стор. 57.

¹⁶ Див.: Там же, стор. 60.

Джерело:

Українська мова і література в школі. – 1967. – №12. – С. 18-25.